

Új szakmai eredmény az 5 db szarmata kori cölöpszerkezetes felszíni, palló- vagy deszkaház dokumentálása, szerves anyaggal bélelt hasonló korú kutak, amelyek azt bizonyították, hogy a korai szarmata korban és a 4–5. században a településekhez tartozó kopolyakutakat a mocsarak ingoványos szélébe ásták le.

Szarmata telepeink között voltak rövid életű, kicsiny árokkal és oszlopszerkezetes sánccal megerősítettek (51/41 A-B, 51/15), valamint több rétegű, nagy kiterjedésű központok is (51/46+51/7/A-B). Ez utóbbi esetben sikerült rétegenként szétválasztani az egyes periódusok emlékanyagát.

A késő avar kori temetőfeltárások eddigi eredményeit jól egészíti ki az a szerencsés megfigyelésünk (51/7/A), miszerint a szatymazi temetőben nemcsak a sírban voltak építmények (halotti kerevet és láda – sírfenek-vizsgálat), hanem néhány esetben a sírok fölött is (ún. „füles sírok”), a korabeli járósínt fölé magasodva.

Novum a középkori településkutatás terén a török kori magányos telkek (tuguriumok) azonosítása, melyek minden bizonnyal összefüggnek a magyar településhálózatban az Árpád-kor óta meglévő tanyás/magányos településtípussal.

BÉRES MÁRIA – FARKAS CSILLA

18. Baracs, Római tábor

(Fejér megye) Rő

Annamata római auxiliaris táborának területén először kezdtünk ásatásba az Intercisa Múzeum és a PPKE BTK együttműködésének keretében. Az első tájékoztató jellegű ásatáson a tábor déli és keleti védműveinek átvágása volt a cél két árokkal. Ennek során feltártuk a tábor déli 1 m széles táborfalát a hozzá tartozó fossával, via sagularisszal és a belső földtöltéssel (II. árok). A belső földtöltést a késő római korban félig visszabontották, rajta agyagos és meszes padlószintet találtunk, amelyen egy kemencét tártunk fel. A belső földtöltés tiszta barna agyagból állt. A táborfal megmaradt magassága 90 cm volt, külső oldalát végig lehabarcsozták. A táborfallal párhuzamos via sagularis egy szakaszát is feltártuk. Az út szélét szegélykövek kísérték, kavicsozását egyszer megújították. Előkerült itt egy agyagba rakott kövekből álló 40 cm széles kőcsatorna. Az ásatás rövidege miatt a vizesároknak csak egy részét tártuk fel.

Az I. árokban az árokra merőleges dűlőút miatt a nyugati táborfalat nem értük el, de a Wehrgang íves szakasza alapján a földút alatt húzódhatott. A 13 m hosszú árokban egy belső épület két periódusú, É-D-i irányú falát figyeltük meg. Korábbi falat visszabontották, majd 1,5 m-rel Ny-ra újat emeltek. Mindkét falhoz tartozott egy-egy átégett agyagpadló, a későbbre tehetőbből aranyberakásos ezüst Armbrustfibel, illetve pelta alakú aranyfülbevaló került elő. E padlószint felett, illetve a későbbi falban cölöplyukakat figyeltünk meg, amelyekben II. Constantinus érmek voltak. Az épület vastag tetőomladék rétegében számos nagyméretű, vagy ép tetőfedő cse-

rép került elő. A tábor északi védműveit a pusztuló keleti löszfalban figyelhettük meg. A megmaradt szakaszon kettős fossa (hegyesszög keresztmetszetű) látható, a táborfalat kiszedték.

Konzulensek: Pongrácz Zsuzsánna, Gabler Dénes. Résztvevők: Thúry László régész, Fácányi Edina és a PPKE BTK hallgatói.

KOVÁCS PÉTER

19. Becsehely, Homokos-dűlő

(Zala megye) U, R, B, N

Becsehely keleti szélén, a Borsfai-patak két oldalán nagyon fontos újkőkori település vált ismertté az utóbbi évtizedekben. 1975-ben a keleti oldalon (Becsehely I.) Kalicz Nándor kezdett ásatásokat. A patak völgyének nyugati oldalán 1975-ben terepbejárásakor Horváth László hasonló korú településnyomokat talált (Becsehely, Homoki-dűlő – Becsehely II.). Ezen a helyen 1976-ban Kalicz Nándor egy 64 m²-re kiterjedő területen szondázó ásatást végzett. Mindkét lelőhelyen a legkorábbi újkőkori kultúra (Starčevo k.) emlékeit is megtalálták, de a keleti oldal településén az újkőkori összes periódusának a leletei is felszínre kerültek. Ezzel szemben a nyugati településen a Starčevo kultúra cserepein kívül a régebbi vonaldíszes és a klasszikus vonaldíszes kultúra (középső újkőkori) nyomait találták csak meg – a fiatalabb periódus is hiányzott.

Az M7 autót a nyugati lelőhelyet szeli ketté. (Mindkét lelőhely a szakmában – időközben – fogalommá vált!)

Az autót nyomvonala KÉK-DNyD irányba vágja át csaknem 200 méter hosszan a rendkívül fontos egykori települést. A lelőhelyet egy É-D irányú dűlőút keresztezi, s a dűlőúttól Ny-ra eső rész feltárását kezdtük meg. Ez a terület 10 ezer m² kiterjedésű. A lelőhely K-i, a Borsfai-patak felé eső része 8000 m² nagyságú.

A feltárandó területen 10 × 10 m-es négyzethálót tűztünk ki, igazodva a kisajátítandó terület É-i határvonalához. A felső réteget fokozatosan humuszoltattuk le, mivel menet közben derült ki, hogy évtizedekkel ez előtt rigolították a korábban epresnek használt földterületet, így volt olyan szakasz, ahol még 60 cm mélységben is modernkori nyomokra bukkantunk.

A tisztázott területen rendkívül sok objektum nyoma bontakozott ki.

Az egybefüggően feltárt területen sikerült tisztázunk, hogy milyen lehetett az egykori település szerkezete. Az objektumok nagy része a középső újkőkori, régebbi Vonaldíszes kerámia kultúrájához tartozik, sokkal kevesebb az annál fiatalabb, úgynevezett Keszthelyi csoport leletanyaga, és még ezt a képet néhány középső rézkori (Balaton-Lasinja I. kultúra, késő bronzkor, népvándorlás kor) objektum színezi.

Egyrétegű településnek kellett kezelnünk az előtünk kibontakozó rendszert, amely a Dunántúl egyik legjelentősebb feltárásává tette kutatásunkat. Ragyogóan látszott a szabályos, É-D hossz tengelyű, nagymé-

retű házak rendszere, körülöttük a gazdasági építményekkel. Az is világosan kiderült, hogy a településen belül egy-egy munkát külön helyen végeztek el, így például a település Ny-i szélé felé találtuk meg inkább a kőeszközök készítésének nyomait, valamint a település egyik „péksége” is itt működhetett. Az sem lehet véletlen, hogy ezen a részen látott napvilágot egy nagyon érdekes termékenység varázslás emléke: egy őrlőkő-párt szájával lefelé fordított edénnyel fedtek le.

Az előkerült leletanyag hatalmas mennyiségű, sok kiegészíthető edény található közöttük, jelentős a kőeszközök száma is, de a legkiemelkedőbb leletek a következők: két agyag idollal, agyagból készült hatalmas mellkorong.

DR. HORVÁTH LÁSZLÓ

20. Besenyőtelek, Falusi-dűlő

(Heves megye) Ő, Sza

A vezeték árkában őskori és szarmata gödröket tártunk föl rendkívül nehéz körülmények között. A mélyebb gödröket bontás közben rendre elárasztotta, sőt el is lepte a talajvíz. Amikor később, már szárazabb időszakban, egy 5 m széles szelvényt nyitottunk az árok mentén, újabb objektum nem került elő.

DOMBORÓCZKI LÁSZLÓ

21. Besenyőtelek, Hanyi út

(Heves megye) Ő, Kö

A lelőhely a Hanyi út mentén található, ami a faluból kivezető, ma is használt út, ezért a távvezeték építésekor nem bontották fel, csak az úttól É-ra és D-re eső részen humuszoltak. Így a lelőhelyből csupán 40 m-t tudtunk feltárni. Ezen három árokszakaszk került elő leletanyag nélkül, amelyek a terepbejárásakor lokalizált őskori vagy középkori telep részei is lehetnek.

VÁRADI ADÉL

22. Besenyőtelek, Közép-dűlő I-II.

(Heves megye) Ő, Sza

Az előzetes adatok alapján két, egyenként 100 m hosszú, szórványos lelőhelyet regisztráltunk. A feltárás folyamán bebizonyosodott, hogy nincs köztük hiátus, a kettő egybefüggő, nem túl fedett, őskori és szarmata lelőhely. Négy Ny-K irányú árokszakaszk és pár gödör részlete is napvilágra került. A területet próbaképpen kiszélesítettük, de azon is csak néhány objektum mutatkozott.

VÁRADI ADÉL

23. Besenyszög, Berek-ér, Csatorna-part, 31. lh.

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) U, Á

Besenyszög határában, a településtől távol D-re, a Szolnok – Besenyszög közigazgatási határ mentén, a Berek-ér által körbefolyt kiemelkedés déli szegélyén, a Milléri-főcsatornába torkolló csatorna É-i partján, a partszegélytől befelé

É-ra, a nyomvonal 10,8–11,2 km-e között, 400 × 100 m-es területen intenzív megtelepedésre utaló nyomokat találtunk. A gyűjtött leletek (edénytöredékek és kovakő eszközök) az újkőkorból és az Árpád-korból származnak.

A lelőhely egy egységet alkot a 30. számú lelőhellyel, így összevontuk vele és 30. lelőhely néven került feltárrásra.

DR. MADARAS LÁSZLÓ – PINTÉR LÁSZLÓ –
POLGÁR ZOLTÁN

24. Besenyszög, Homoki-dűlő

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) Ú, Sza

Besenyszög falutól É-ÉK-re kb. 2 km-re, a Milléri-főcsatornába torkolló, a térképen névtelen vízfolyás nagy kanyarulata fogja össze a Homoki-dűlő nevű területet. E vízfolyás külső, ÉK-i partján, a gázvezeték nyomvonalának 23,5–23,6 km-re között, 100 × 200 m-es területen a neolitikumból és a római kori szarmaták idejéből származó edénytöredékeket találtunk. A kevés leletanyag szórványos megtelepedésre utal. A munkaárok kiásása után a profilokban a lelőhelyen értékelhető régészeti objektumot nem tudtunk megfigyelni.

DR. MADARAS LÁSZLÓ

25. Biatorbágy, Kelényi-tanya

(MRT XII/1. k. 34/2. lelőhely)

(Pest megye) B, V

1998/99 telén az épülő Alpine Autórádió-gyár első épületéből ÉK-re gépi erővel négy 2,50 m széles és 293 m hosszú kutatóárok alapján régészetileg érintetlen területet találtunk, viszont az árkoktól DNy-ra a leendő első épület területén a lehumuszolás során 71 régészeti objektumot tártunk fel. A kb. 3 hektáros területen főleg gödrökből, gödör-együttesekből, egy részlegesen megmaradt cölöpvázazás házból előkerült leletanyag nagy része a bronzkor különböző fázisaiba, illetve a kora vaskorba datálható. Az emléktanyagban domináns a gazdag kerámiaanyag, a nagy mennyiségű patics- és őrlőkőtöredékek. Az eddig feltárt területen fémtárgy nem került elő.

Munkatársaink voltak: Mali Antal (restaurátor), Sáfár Pál (rajzoló), Kalácska Róbert (egyetemi hallgató).

DR. OTTOMÁNYI KATALIN – REPISZKY TAMÁS

26. Biharugra, Nyugati faluszél

(Békés megye) Sza

1999. szeptember 14-én gázvezeték-fektetéshez kapcsolódva ellenőrző terepbejárást végeztünk Biharugra külterületén, melynek során szarmata kori település nyomaira bukkantunk. A vezeték hányójában nagyszámú edénytöredék mellett egy egyoldalas, nyeles csontfésű összeillő töredékeit is megtaláltuk. A fésű bizonyosan nem sírhoz, hanem települési objektumhoz köthető. Letmentést a helyszínen végezni nem tudtunk.

GYUCHA ATTILA – MEDGYESI PÁL